

خلاصه کتاب آشنایی با کتابخانه (شیوه صحیح استفاده از منابع چاپی و الکترونیکی)

منبع اصلی درس: آشنایی با کتابخانه و مهارت‌های سواد اطلاعاتی

نویسنده: هادی شریف مقدم، ملیحه نیک کار / ناشر: پیام نور سال ۱۴۰۴

فصل اول: آشنایی با کتاب، کتابخانه، اهداف و وظایف آن

■ مقدمه

- ✓ کتاب علاوه بر تأثیر شگرف در تربیت کودکان، نقش اساسی در مبارزه با بی‌سوادی و اعتلای فرهنگ عامه دارد.
- ✓ بشر از همان تاریخی که در صدد حفظ آثار فکری خود برآمد، به کتابخانه نیز به عنوان مهمترین وسیله حفظ این آثار توجه کرد.
- ✓ واژه کتابخانه برای اولین بار در یونان به کار رفت که از دو کلمه «بیبلیون» (کتاب) و «تک» (مخزن) تشکیل شده است.
- ✓ در یونان باستان، مقصود از کتابخانه در ابتدا جعبه کتاب بود، اما در معنای وسیع به محل ذخیره و نگهداری کتاب‌ها اطلاق می‌شد.
- ✓ در دوران باستان (بین‌النهرین و مصر)، کتابخانه‌های واقعی وجود داشتند که لوحه‌های گلی و طومارهای پاپیروس را نگهداری می‌کردند.
- ✓ در حفريات بین‌النهرین آثاری از کتابخانه پیدا شده که قدمت آن به سومین هزاره قبل از میلاد می‌رسد؛ در آن زمان متون را روی خاک رس نرم نقاشی کرده و می‌پختند.
- ✓ آثار تمدن‌های بشری را می‌توان در کتابخانه‌های باستانی یافت؛ شاید کتابخانه خالق تمدن نباشد، اما بدون آن هیچ تمدنی شکل نمی‌گیرد.
- ✓ تا پیش از اختراع صنعت چاپ توسط گوتنبرگ در قرن پانزدهم، کتاب‌ها دست‌نویس بودند و به دلیل تعداد محدود، فقط در اختیار دانشمندان و پژوهشگران قرار داشتند.
- ✓ اختراع دستگاه چاپ، تحولی عظیم در این صنعت به وجود آورد و باعث انتشار اندیشه میان افراد مختلف مردم شد.
- ✓ کتاب وسیله‌ای برای ثبت و انتقال اندیشه است و بشر همواره کوشیده آثار خود را روی سنگ، پاپیروس، چوب، پارچه و کاغذ ثبت کند تا از گزند زمانه محفوظ بماند.
- ✓ تعریف علمی کتاب (از نظر ابرامی): کتاب یک رسانه گروهی است که در آن مطالبی ضبط شده باشد، قابل انتقال باشد و بازبایی مطالب آن محدود به زمان و مکان نباشد.
- ✓ تعریف یونسکو از کتاب: کتاب یک رسانه گروهی غیرادواری است که حداقل ۴۹ صفحه داشته و با جلد معمولی صحافی شده باشد.
- ✓ کتابخانه طبق تعریف کتاب «شناختی از دانش‌شناسی»، نهادی است که دانش مدون را گرد می‌آورد، نظم می‌بخشد و حیاتی‌ترین عامل تبادل فکری است.

■ اهداف کتابخانه

- ✓ آموزش و فراگیری: کتابخانه از طریق فراهم کردن کتاب، به آموزش مستمر و کسب دانش در دوران تحصیل و پس از آن کمک می‌کند.
- ✓ کسب اطلاع: مراجعه‌کنندگان برای آگاهی از مسائل روز و تبدیل شدن به شهروندانی آگاه و هوشیار، از منابع کتابخانه استفاده می‌کنند.
- ✓ پژوهش: کتابخانه با در اختیار قرار دادن منابع اصلی تحقیق، پژوهشگران را در استفاده از مواد تحقیقی یاری می‌رساند.
- ✓ تعالی روح و فکر: مطالعه آثار برجسته فرهنگی و ادبی در کتابخانه، موجب تعالی روح و شناخت زیبایی‌های هنری می‌شود.
- ✓ تفریح و سرگرمی: کتابخانه با فراهم کردن کتاب‌های ساده و جذاب، امکان گذراندن وقت آزاد و ایجاد آرامش را برای مراجعه‌کنندگان فراهم می‌کند.

■ انواع کتابخانه‌ها: ماهیت و وظایف

■ کتابخانه ملی

- ✓ کتابخانه ملی هر کشور با سایر کتابخانه‌ها متفاوت است، بودجه آن توسط دولت تأمین می‌شود و زیر نظر دولت اداره می‌گردد.
- ✓ هدف اصلی کتابخانه ملی، ارائه خدمات به تمامی افراد کشور و حفظ میراث فرهنگی و آثار مکتوب آن سرزمین است.
- ✓ کتابخانه ملی به عنوان مادر کتابخانه‌های کشور شناخته می‌شود و وظیفه دارد یک نسخه از تمام انتشارات کشور را (قانون واسپاری/حق تألیف) گردآوری کند.
- ✓ هاجینگز معتقد است کتابخانه ملی یک یادگار ملی است و کتاب‌های آن باید به عنوان سابقه فرهنگی ملت حفظ شود.
- ✓ کتابخانه ملی برخلاف سایر کتابخانه‌ها، کتاب به امانت نمی‌دهد (مگر در شرایط خاص) و منابع آن فقط در محل قابل استفاده است.
- ✓ از مشهورترین کتابخانه‌های ملی جهان می‌توان به کتابخانه لنین (روسیه)، کتابخانه کنگره (آمریکا) و کتابخانه بریتانیا اشاره کرد.
- ✓ وظایف اصلی کتابخانه ملی: گردآوری انتشارات کشور، تهیه کتابشناسی ملی، انجام فهرست‌نویسی پیش از انتشار (فیپا)، نگهداری نسخ خطی و مبادله بین‌المللی مواد.

■ کتابخانه عمومی

- ✓ کتابخانه عمومی به نام «دانشگاه مردم» خوانده می‌شود و نماد دموکراسی نوین است.
- ✓ استفاده از کتابخانه عمومی برای تمام اقشار جامعه (فارغ از سن، نژاد، مذهب و جنسیت) آزاد و رایگان است.
- ✓ هدف این کتابخانه، فراهم کردن امکانات برای آموزش مادام‌العمر، پرکردن اوقات فراغت و پاسخگویی به نیازهای اطلاعاتی عموم مردم است.
- ✓ وظایف کتابخانه عمومی: گردآوری مواد مناسب برای همه قشرها، کمک به آموزش رسمی، همکاری با کتابخانه‌های مدارس، و ارائه خدمات ویژه به سوادآموزان و بزرگسالان.

■ کتابخانه تخصصی

- ✓ این کتابخانه‌ها برای استفاده متخصصین، کارشناسان و اعضای یک سازمان یا شرکت خاص تأسیس می‌شوند.
- ✓ دامنه موضوعی منابع در کتابخانه تخصصی محدود است و بر روی یک رشته یا موضوع خاص تمرکز دارد.
- ✓ هدف اصلی این کتابخانه‌ها، فراهم کردن اطلاعات جاری و منابع روزآمد برای پژوهشگران سازمان متبوع است.
- ✓ کتابخانه‌های تخصصی معمولاً در وزارتخانه‌ها، مراکز تحقیقاتی، بیمارستان‌ها و شرکت‌های صنعتی ایجاد می‌شوند.

■ کتابخانه دانشگاهی

- ✓ این کتابخانه‌ها در محیط دانشگاه و دانشکده‌ها دایر می‌شوند و هدفشان پشتیبانی از برنامه‌های آموزشی و پژوهشی دانشگاه است.
- ✓ بودجه کتابخانه دانشگاهی معمولاً از بودجه عمومی دانشگاه تأمین می‌شود و جامعه هدف آن دانشجویان، اساتید و کارکنان هستند.
- ✓ کتابخانه‌های دانشگاهی شامل یک کتابخانه مرکزی و چندین کتابخانه دانشکده‌ای هستند و نقشی حیاتی در تولید علم ایفا می‌کنند.

■ کتابخانه آموزشی (مدارس)

- ✓ هدف آموزش و پرورش نوین، توسعه ذهن و پرورش فکر است، نه صرفاً انتقال دانش و حفظ کردن مطالب درسی.
- ✓ کتابخانه آموزشی مجموعه‌ای از کتاب‌های مناسب است که در آموزش و پرورش نقش سازنده، فعال و مکمل دارد.
- ✓ مهم‌ترین وظیفه کتابخانه مدرسه، ایجاد عادت به مطالعه و روحیه پژوهش در دانش‌آموزان از سنین کودکی است.
- ✓ اهداف کتابخانه مدارس: تکمیل مواد درسی، تهیه مجموعه‌های مصور جذاب، راهنمایی دانش‌آموزان در انتخاب کتاب و همکاری با معلمان.
- ✓ فعالیت‌های فوق برنامه مانند قصه‌گویی، نمایش، و شعرخوانی از کارکردهای مهم کتابخانه مدرسه است.
- ✓ در کشورهای پیشرفته، کتابخانه مدرسه بخش لاینفک نظام آموزشی است، اما در ایران هنوز جایگاه واقعی خود را پیدا نکرده است.

■ انواع کتابخانه‌های مدارس

- ✓ کتابخانه مرکزی: مجموعه‌ای متمرکز در یک محل مشخص که شامل انواع منابع (کتاب، نشریه، مواد شنیداری) برای استفاده کل مدرسه است.
- ✓ کتابخانه کلاسی: مجموعه‌ای کوچک در داخل کلاس درس که برای مدارس ابتدایی بسیار مناسب است؛ مزیت آن نظارت مستقیم معلم بر مطالعه دانش‌آموزان است.

■ لزوم تأسیس کتابخانه در مدارس ایران

- ✓ با توجه به پایین بودن سرانه مطالعه در خانواده‌های ایرانی، تأسیس کتابخانه در مدارس برای ایجاد عادت مطالعه ضروری است.

